

Nataša Vampelj Suhadolnik na primeru obredne bronaste posode *ding*, t. j. velike kovinske ali kamnite posode na treh ali štirih nogah, pokaže, kako se je ta skozi zgodovino znašla v različnih kontekstih: od obredne posode, v kateri so hranili žrtvovano hrano, preko simbola politične moči in bogastva do današnjega prevzemanja vloge kadilnice v templjih.

Tinka Delakorda pa opisuje dialektiko nakupovalne Ulice Jizō s templjem Kōganji na Japonskem. Brez nakupovalne ulice tempelj ne bi mogel nagovoriti takega števila ljudi. "Religiozni dogodki, prazniki, rituali, in simboli templja in bodisatve stimulirajo potrošnjo. Vendar pa namišljena (čustvena) skupnost nastane šele skozi rituale potrošnje. Ker je potrošnja (v tem smislu) zmožna ustvariti skupnost, strnjeno okoli religioznega simbola, menim, da potrošnja dejansko podpira religiozno verovanje." Dve naravi religioznega praznika *ennichi* – tržna in religiozna – se prepletata in krepita druga drugo ter na Ulico Jizō privabljata množico starejših Japoncev, v katerih se preko čaščenja bodisatve in kupovanja proizvodov, ki slonijo na pomenih zdravja in sreče, budi nostalgija po starih časih.

Vse prispevke v zborniku preveva metodološka predpostavka, kot pravi Jernej Mlekuž, da "materialna kultura ni zgolj nekakšen medij za socialne odnose, ampak je sestavni del družbenih odnosov". Skratka, ne gre za lamentacijo o tem, da je predmetni svet preplaval človeštvo, niti za biografijo posameznih predmetov, temveč za ulovitev pomenov konkretnih predmetov in praks v določenih (spremenjenih) kontekstih. Zbornik je tako dragocen primer analize materialne kulture.

Gregor Ilaš

391

Tina Volarič: *O nedelji: zgibi časovnosti in nekaj etnografskih izhodišč.*

Ljubljana: Slovensko etnološko društvo, 2010, 116 str., ilustr. (Knjižnica Glasnika Slovenskega etnološkega društva; 44)

Le redko se imamo priložnost srečati z etnološkim oziroma antropološkim pisanjem študentov na dodiplomski ravni. Občasno se kdo opogumi napisati znanstveni ali strokovni članek, sicer pa večina njihovih raziskav ostaja del bogastva knjižnic matičnih fakultet. Vsekakor pa je informacija o tem, s čim se posamezni študent ukvarja in na kakšen način, nedvomno pomembna za potencialne zaposlovalce (žal je slednjih na področju etnologije in antropologije resda malo). Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo (OEIKA) Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani je leta 2002 celo osnoval knjižno zbirko Etno je fletno, v kateri bi

svoje mesto našle objave dodiplomskih študentov, a so v njej do danes izšle vsega le tri knjige (dva zbornika in ena monografija, nastala kot predelano diplomsko delo). Ta skromna bera nikakor ne govori o preskromnem angažmaju OEIKA ali o finančni neizvedljivosti projekta (do nastopa finančne krize tiskanje knjig ni bil največji problem), ampak (po mojem predvsem) o določeni nezainteresiranosti študentov za objavljane svojih diplomskih del. Spomnim se, da je pred desetimi leti takratna urednica knjižne zbirke Etno je fletno Uršula Lipovec Čebren kar trem študentom predlagala izdajo predelanih diplomskih del v knjižni obliki, a se za ta korak ni odločil nihče. Zdi se, da je prevladalo mišljenje, da trud tako ali tako ne bo ničesar spremenil in da zaposlitev na področju raziskovalnega dela s tem gotovo ne bo nič lažja. Pa vendar ne bi smeli razmišljati tako. Če je nekdo že ob svojem dodiplomskem študiju pokazal dovolj kreativnosti in zrelosti, da mu je katerikoli založnik ponudil izdajo knjige, in če je pokazal dovolj zrelosti in energije, da je takšno izdajo realiziral, je o takšni osebi gotovo potrebno razmišljati kot o potencialni sodelavki ali sodelavcu. Takšne misli se mi porajajo ob branju monografije Tine Volarič, ki je nastala prav kot predelava diplomskega dela na OEIKA. Zato si upam zapisati, da če imamo kolikor toliko urejen sistem znanosti, bi morali Volaričevo v prihodnjih letih srečati kot sodelavko tega ali onega etnološkega oziroma antropološkega projekta, programa ali institucije (seveda v kolikor je avtorici znanstveno delo še v interesu).

Monografija Tine Volarič je namreč zrelo znanstveno delo, za katero brez opombe, ki nas na to opozori, ne bi mogli reči, da je "zgolj" predelano diplomsko delo. Bralca najprej razveseli bogat in sočen jezik, ki se skozi knjigo giblje med natančno strukturiranimi povedmi z izbranim besediščem in dobresednimi prepisi izjav domačinov vasi Rut v Baški grapi, s katerimi se je avtorica pogovarjala o in jih opazovala ob nedeljah. Prav vprašanje, zakaj in kako je nedelja poseben dan v tednu, ter ali to ostaja tudi v sodobnosti, je osrednje vprašanje knjige, na katero poskuša avtorica odgovoriti skozi etnografsko terensko delo v omenjeni vasi ter skozi premišljanje obsežnega korpusa teorij o času in časovnosti.

Knjiga je sicer prav na osnovi ločitve teorij in etnografije nekoliko "po šolsko" razdeljena na dva obsežna dela, čeprav avtorici uspeva etnografski drugi del prepletati z relevantnimi teorijami. V prvem delu nam torej ponudi razmislek o tem, kako strukturiramo in si predstavljamo čas ter zakaj imajo določeni dnevi predpisan poseben status, ki ga kot posebnega tudi sami tvorno oblikujemo. Avtorica izhaja iz določene dihotomije med predpisano "rabo" časa, torej med sistemom, ki mu ne moremo kar uiti, pri čemer ji kot pomembna referenca služi Michel Foucault, in družbeno ter osebno improvizacijo v času, ki še tako rigidnim strukturam nadeva človeški obraz. V tej dihotomiji se tudi nedelja prikazuje kot na eni strani zgodovinski proizvod različnih avtoritarnih sistemov, kot so religije, koledarska merjenja in ekonomizacija časa, po drugi pa kot čas, ki so ga različni akterji, avtoričini sogovorniki, upomenjali in prakticirali zelo različno, čeprav so njihove izjave o nedelji korespondirale širšim diskurzom o nedelji kot dnevni brez dela, počitka, rekreacije, obiska maše in gostilne, srečanja z družino itd.

Avtorica v razpravo o času in nedelji pripelje širok nabor teorij, ki se teme lotevajo iz dokaj različnih zornih kotov: zgodovinskega, sociološkega, filozofskega,

etnološkega in antropološkega. Za razumevanje nedelje v sistemu katolištva predstavi tudi nekaj teoloških razprav. Sodobna država pa nedeljo opredeljuje predvsem v opoziciji do dela, torej kot čas oddiha od dela, kot prosti čas, čas rekreacije in počitka, zato med referencami najdemo tudi razprave, ki se ukvarjajo s človekovim počitkom in rekreacijo. Sicer pa avtorica v lastno razpravo vpelje nekaj ključnih teoretikov časa, kot so Henri Bergson, Norbert Elias, Eviatar Zerubavel in Barbara Adam. Pomembno mesto so v razpravah o družbeni konstrukciji časa imeli tudi antropologi, med katerimi avtorica izpostavi naslednje: Johannes Fabiana, Alfreda Gella, Mauricea Blocha, Jacka Goodyja, Françoise Zonabend, Nancy D. Munn, Andrea Gingricha ter Tima Ingolda in Elizabeth Hallam. Z družbenim časom sta se po avtoričinem mnenju v etnologiji oziroma antropologiji v Sloveniji ukvarjala predvsem Gorazd Makarovič in Borut Brumen. Nekoliko pa presenetli, da avtorica povsem spregleda Nika Kureta, ki je pomembno vplival na določeno razumevanje cikličnosti časa in delitev na praznični (posvečeni) in vsakdanji (posvetni) čas, s čimer se ukvarja tako avtorica sama kot tudi nekateri drugi etnologi oziroma antropologi v Sloveniji.

Kot rečeno, je drugi del knjige posvečen etnografiji, ki je nastajala v dveh fazah, najprej v letih 2004 in 2005 in nato še, zaradi poglobljanja v diplomskem delu predstavljenega gradiva, leta 2010. V knjigi to etnografijo v prvi vrsti zastopajo izjave desetih sogovornikov, ki jih avtorica ne diferencira na način, da bi njihovi glasovi zastopali različne družbene statuse (npr. mladi / stari; ženske / moški; verniki / neverni itd.), ampak jih niza tako, da skupaj tvorijo bogat kolaž nedelje v Rutu. Seveda je iz izjav mogoče razbrati, ali je neka oseba verna oziroma ne, kakšnega spola in starosti je itd., kar daje podoživljanju neke "tipične" nedelje v vasi posebno dinamičnost. Izjave sogovornikov so spretno stkane z avtoričinimi opazovanji in teoretskimi refleksijami že omenjenih avtorjev, čeprav podajanje izjav v narečnem govoru, ki v konkretni predstavitvi ni nujna oprema besedila, branje tudi nekoliko upočasnjuje. Avtorica pa se o nedelji ni zgolj pogovarjala, ampak je ljudi ob nedeljah tudi opazovala, se z njimi družila, s čimer je nastajala bolj plastična in realna podoba o razkoraku med idealnostjo predstav in realnostjo praks v tej konkretni skupnosti. Etnografski del knjige tvorijo tudi fotografije, posnete v vasi, od katerih so nekatere podrobno komentirane, medtem ko pri nekaterih komentar kar nekoliko manjka – na primer fotografija z delovnim strojem in delom na travniku domnevno govori o nedeljskem delu, a o tem lahko le slutimo, saj komentar izostane.

V etnografskem delu knjige se avtorica po krajši predstavitvi vasi Rut naravnost posveti Rutarjem in njihovem dojetanju in udejanjanju nedelje. Kot je ugotovila, je za vse njene sogovornike nedelja veljala za poseben, od drugih dni v tednu drugačen dan. V svojem govoru so to drugačnost zelo pogosto izražali s pridevnikom "nedeljsko", ki so ga uporabljali v povezavi z obleko, prehrano (kosilo), dejavnostmi (počitek, sprehod, piknik, maša), TV programom in deli dneva (jutro, večer). Kljub na nedeljo vezanim diskurzom in ideologijam je praksa ob tem dnevu lahko povsem običajna – na primer ljudje se kljub zapovedanemu brezdelju zaposlijo z delom. Toda kot pri tem ugotavlja avtorica, "ni nujno, da se drugačnost preživljanja nedelje v primerjavi z ostalimi dnevi vedno kaže v drugačnih dejanjih, delovanjih in dejavnostih, temveč gre lahko za drugačnost v odnosu do istega dejanja, delovanja in dejavnosti" (str. 50).

Tako ljudje seveda delajo tudi ob nedeljah, a to, kar je med tednom hvalevredno, nekaterim ob nedeljah sproža slabo vest.

394

Z izpostavljanjem takšnih nekonsistentnosti in paradoksov nedelje nas avtorica povede skozi pestrost dojemanja in preživljanja nedelje v Rutu, kot dneva brez dela, torej dneva počitka, branja in spremljanja množičnih medijev, preživljanja časa z družino, družabnosti in druženja, moškega obiska gostilne, igre, športnih aktivnosti, sprehajanja in planinarjenja, obiska maše v cerkvi, slavnostnega obedovanja in oblačenja, praznovanja itd. Sogovornice in sogovorniki so avtorici pripovedovali, da lahko nedeljo tudi občutijo, med drugim po zvokih in tišini. Tako je po eni strani nedelja tisti dan, ko na cestah in poljih ni slišati veliko traktorjev, po drugi pa je to tudi dan, ko je polno glasnega vrveža, saj v vas pridejo izletniki in sorodniki. *“Ti, k' so iz Ruta pa živijo drugod, točno veš, da bodo prišli. Vsak vikend pridejo. /.../ In peta ura, ko hodijo nazaj, de je nedelja. V bistvu konc nedelje”* (str. 88). Prav slednja izjava, iz katere lahko razberemo določeno gibanje v Rut in iz Ruta ter raznolikost v nedelji, ki jo lahko slutimo v izkušnji tistih, ki v Rutu živijo, in tistih, ki se tja vračajo, pa morda odpira neko večjo pomanjkljivost knjige. Namreč to, da se je avtorica skoraj izključno osredotočila na kraj svojega terena, lokaliziranega izkustva nedelje pa ni primerjala z nedeljami drugod, niti ga ni poskušala razumeti v določenih širših (ne lokalno zamejenih) družbenih procesih sodobnosti. Avtorica sicer zapiše, da jo tema raziskave “ni omejevala na določen (geografski) prostor” (str. 11), torej da bi do svojih zaključkov o nedeljskih omejitvah in pogajanjih s temi omejitvami lahko prišla tudi kjerkoli drugje, pa vendar nas že v uvodnem odstavku opozori, da imajo Francozi ob Atlantiku nekoliko drugačen odnos do nedeljskega družinskega kosila, kot je ta običajen v Sloveniji (str. 8), v knjigi pa tudi, da je v Rutu sosednji vasi, Stržišču, nedelja veliko bolj podrejena katolištvu (str. 91). Etnologija oziroma antropologija seveda pogosto raziskuje “v krajih”, a pri tem vselej upošteva tudi specifične njihove umeščenosti v širše kontekste. Razumevanje prostorskih relacij je namreč, kot nas opozarja geografinja Doreen Massey, ki jo omenja tudi Volaričeva, v razpravah o času še kako pomembno. Če se vrnem k navedeni izjavi avtoričinega sogovornika, se sprašujem, ali *“konc nedelje”*, ko obiskovalci zapustijo Rut, v vas, katere povprečna starost prebivalcev je 53,8 let (po popisu prebivalstva iz leta 2002), prinese olajšanje (npr. zaradi ponovne vzpostavitve “miru”) ali nemara občutek praznine, kot odraz demografske ogroženosti vasi. Kot pa pokaže natančna etnografska monografija, nedelja v Rutu vsekakor ostaja razgiban čas optimizma, zato so tile razmisleki o nedeljskih vzponih in padcih v demografsko ogroženih krajih nemara tudi plod pretiranih strahov pisca teh vrstic.

Delo Tine Volarič bo torej obstalo kot eno od osrednjih del etnološkega oziroma antropološkega ukvarjanja z družbenim časom v Sloveniji. Čas pa bo pokazal, ali bo tudi nadarjena raziskovalka ostala del etnološke oziroma antropološke scene v Sloveniji. Rad verjamem, da bo.

Miha Kozorog